

MÁTYÁS KIRÁLY.

A múlt évtizedben a királyhágóntúli Magyarország fővárosából, Kolozsvárról, egy emelkedett hangú hazafias fölhívás indult ki, első sorban a megyékhez, majd a sajtó útján az egész magyar nemzethez, melynek célja volt, hogy a magyar nép emlékébe visszaidézze a nagy Hunyadynak még nagyobb fiát, Mátyás királyt s a nemzetet egy Mátyás emlékének emelendő szoborra adakozásra hívja föl.

Ekkor vált első ízben szélesebb körben is köztudomásúvá, hogy a nagy király szülőháza Kolozsvártt ma is fönnáll; fönnáll pedig részben Mátyás saját rendelkezései folytán, melyekkel a házat örök időkre adó- s tehermentessé tette, részben II. Rákóczi György fejedelem intézkedéseinek fogva, ki nem csak az érintett kiváltságokat megerősítette, de az épületet alaposan ki is javíttatta.

De a mint a szoborügy lassankint feledésbe merült, úgy feledkezett meg mindenki Mátyás szülőházáról is, mígnem Ő Felsége a király legutóbbi kolozsvári tartózkodása alkalmával a kiváló történeti emléket meglátogatván, a közfigyelmet ismét oda irányozta; de Ő Felsége nem elégedett meg a pusztá látogatással, hanem dicső elődje emlékét állandóan megörökíteni óhajtván, a háznak emléktáblával való megjelölésére kegyes alapítványt tett.

Ez emléktábla legközelebb elkészül s a ház falába illesztetvén, ünnepélyességek mellett fog lelepleztetni.¹⁾

Magasztos dolog azt tudnunk, hogy a százados mulasztást, melyet Kolozsvár városa az által elkövetett, hogy legnagyobb s leg-

¹⁾ A leleplezési ünnepély 1888 szeptember 2-dikára volt kitézve s csak a füzet bezárása után értesültünk arról, hogy az bizonytalan időre elhalasztott.

Szerk.

dicsőbb királyaink egyikének. a magyar nép kegyeletében és szeretetében maig is élő Mátyás királynak szülőházát jeltelenül hagyta, a legelső magyar ember, a magyar király pótolta helyre. Mátyás koronás utóda kegyeletben fölülmúlta Kolozsvár városát, fölül az egész nemzetet s neki köszönhetjük első sorban, hogy a magyar nép egykori bálványának szülőháza, a magyar történeti emlékek egyik legkiválóbbja, jeltelenül maradván a feledés homályába veszni nem fog.

A szerény kölap tehát, mely az idő romboló erejével több mint négy század óta daczoló épület falába illesztetni fog, kétszerte nevezetes, kétszerte emlékezetes leszen; nem csak azt mondandja el Kolozsvár lakosságának s a keleti részek metropolisába vándorló magyaroknak s idegeneknek, hogy: «Ime, ez a ház, melyben a legnagyobb magyar hős fia, a magyar nemzet egyik legdicsőbb királya, a nap világát legelőször megpillantotta!» De elmondja azt is, hogy e történeti emléket a legszeretettebb magyar király hazafiúi szeretete s a nagy idők emlékei iránti nemes kegyelete mentette meg az enyészettől. Nélküle a régi épületet az idő előbb-utóbb elsodorja, a hely történeti jelentősége feledésbe merül s Magyarország egy jeles történeti emlékekkel szegényebb lesz.

A Kolozsvárt készülő ünnepély tehát nem csak Erdély fővárosának ünnepe lesz, hanem ünnepe leendő az az egész magyar nemzetnek; nem hisszük, hogy volna magyar széles e hazában, kinek az ünnepélyes alkalom emlékezetébe ne hozná a magyar történelem ama dicső korszakát, melyet méltán Magyarország aranykorának nevezhetünk, hogy volna magyar, ki nem csupán kegyelettel, de büszke nemzeti önérzettel ne gondolna ama férfiúra, ki a magyar államot a hatalom addig alig ismert fokára, a magyar nemzetet a legmagasabb dicsőségre emelte, ki a magyar nevet úgy keleten mint nyugaton, Európa összes népei előtt tiszteltté, bámulttá, ellenségei előtt pedig félelmissé tette.

Valóban, az 1443-dik év, mely a gyászos emlékü várnai csatát megelőzte, mintha a bekövetkezendő szerencsétlenségért már előlegesen kárpótlást kívánt volna adni, kétszeres szerencsében részesítette nemzetünket; ez évben aratta Hunyady legszebb diadalait, ez év adta nekünk Hunyady Mátyást. Midőn Hunyady a hosszú hadjárat győzelmes befejezése után a nemzet örömrivalgása

közt kolozsvári hajlékába tért, ott még nagyobb öröm várt reá; ott találta a hadjárat alatt született második fiát, Mátyást. Ama kis házbán, melyet a király és a nép kegyelete emléktáblával készül megjelölni, született a gyermek, kiből később Magyarország legdicsebb királya, korának legjelesebb fejedelme s legkiválóbb hadvezére lett. Itt pattant ki a szikra, mely később lángra gyúlva, örök szövétnekké századokra kiható fényt sugárzott, itt fejlődött a szellem, mely már a zsenge ifjúnak a nyugat tapasztalt bölcei fölött fölényt kölcsönzött, majd megerősödve, az egész világot elvakította, a hatalmas akarat és jellem, mely az ifjú fejedelmet nagy alkotásokra képesítette.

Az akadályok ezrei fölött diadalmaskodva Mátyás önállóan, saját maga által kitűzött úton haladt s merész kezekkel megragadva a világ forgásának kerekét, azt új irányba téríté. Hatalmas akarata gátot vetett a főúri önkény terjedésének; lángszelleme a tudományok fejlődésének irányt szabott s azokat a nyugatot megszegyenítő fölvirágzásra segíté; kormányférfiúi mély belátása fölismerte az ország bajait s feltalálta a módokat, melyek azok gyökeres orvoslását eredményezték; fényes hadvezéri tehetsége új sereget s új hadművészetet teremtett, melyek segítségével megfékezé a fenyegető mérvben emelkedő ozmán hatalmat, lesújtá a lengyel és cseh királyságokat s megsemmisité, országából kiűze Európa akkor leghatalmasabb fejedelmét, a német császárt; országából magyar tartományt alkotott s meghódított szekvárosa Bécs, Budáról és Visegrádról vette a győzelmes magyar király parancsait.

De nem folytatjuk tovább; Mátyás oly kimagasló alakja a történelemnek, hogy tetteinek felsorolását, uralkodásának méltatását egy rövid cikk keretében foglalni lehetetlen, áttérünk inkább arra, mit e sorok megkezdésénél feladatúl magunk elé tűztünk, t. i. *Mátyás királynak, mint hadvezérnek* rövid jellemzésére.

Folyóiratunk ugyanis a magyar hadtörténelem fejlesztésén fáradozván, természetes, hogy Mátyás bennünket első sorban mint *hadvezér* érdekel; mint hadvezérről kívánunk e sorokban a nagy királyról megemlékezni s bárha e vázlat, Mátyás hadvezéri tevékenységéről a dolog természeténél fogva még mindig csak halvány képet fog nyújthatni, mégis tán hozzájárul ahhoz, hogy a «Közlemények» olvasó közönsége Mátyást mint hadvezért is közelebbről megismerje.

Mátyás trónralépésekor a hadügyi viszonyok meglehetősen zilált állapotban voltak. Míg atyja Hunyady János élt, a főurak, bár kelletlenül, kötelezettségeiknek eleget tettek; de midőn Hunyady hősi pályája a nándorfehérvári fényes győzelem után végét ért, a főnemesség megkönnyebbülve lélegzett föl s védkötelezettségére még csak nem is gondolt. Kétségtelen, hogy a főurak nagy része úgy vélekedett, hogy a gyermek-király, mint Mátyást kezdetben nevezték, nem leend elég erélyes arra, hogy őket kötelezettségeik teljesítésére kényszerítse; de már a koronázási év (1458) december havában tartott országgyűlésen megértették, hogy Mátyás *király* akar lenni s hogy bár mindenkinek törvényes jogát tiszteletben tartja, de saját jogait is érvényesíteni tudja s az ország védelmére czélzó intézkedéseit a legnagyobb szigorral képes végrehajtani.

Uralkodása első évében Mátyás úgy a Frigyes ellen intézett trónvédő háborúban, mint a cseh rablók és a törökök ellen folytatott harcokban az ország eddigi véderejét, a nemesi fölkelést, alkalmazta; bár hadait már ekkor is zsoldos cseh gyalogsággal szaporította.

De belátva, hogy ez erő még a határok védelmére is elégtelen s annál kevésbé alkalmas nagyobb szabású vállalatokra, vagy külföldi hadjáratokra, melyek bekövetkezte pedig a fennforgó viszonyoknál fogva előre látható volt, azonnal a haderő újjá szervezéséhez látott.

Itt kitűnt a királynak rendkívüli *szervező képessége*, mely hadvezéri tehetségei közt oly kiváló helyet foglalt el.

Mátyás a magyar nemesség fölkelési kötelezettségét elvben ugyan továbbra is fönntartotta, de fölhasználva a főurak és főpapok azon hajlamát, hogy a személyes fölkelést nagyobb összegek fölajánlásával is készek voltak megváltani, kincstárában tetemes összegeket halmozott föl, melyeket az ujonnan szervezendő s lényegében *zoldos*, de pontosabb, megbízhatóbb, fegyelmezettebb s a király terveinek végrehajtására alkalmasabb hadsereg fölállítására fordított.

Az új hadsereg azonban nem csak a felállítás, kiegészítés és fenntartás módjaira nézve különbözött a régitől, de alkotó elemei is lényegesen mások lettek.

A magyar haderő legnagyobb s leglényegesebb részét ugyanis addig a nehéz fegyverzetű lovasság képezte, mely az ütközeteket zárt rohamaival döntötte el; a gyalogság, valamint a tüzérség jelen-

tősége és szereplése ellenben alig volt számbavehető. Mátyás figyelemre méltatva a kiváló eredményeket, melyeket a török és schweizi gyalogság, valamint a hussita háborúban a cseh gyalogság is elért, hadseregének szervezésénél a fősúlyt a *gyalogságra* fekteté, melyhez kezdetben hosszas harcokban edzett cseh zsoldosokat toborzott. Az úgynevezett Brüderrotte-kból s más hasonló társulatok, illetőleg csapatoktól jó zsold mellett fölfogadott cseh gyalogosok képeztek magvát ama jeles csapatnak, mely később, 30,000 főre fölszaporodva, *fekete sereg* név alatt hadserege színét s javát képezte.

Eme rakoncátlan elemekből Mátyás egyrészt vas fegyelem rendszeresítése s kérlelhetlen igazságszolgáltatás, de másrészt méltányos és igazságos bánásmód, jó és pontos fizetés, végre bőkezű megjutalmazások útján oly kitűnő csapatot létesített, mely a török janicsárok seregével teljesen egyenértékű volt, de sőt ezeket a király iránt való hűségben s önfeláldozó vitézségben még tán felül is múlta.

Ez alkotáshoz méltán sorakozott a második mű, a *könnyű lovasság* szervezése, a *magyar huszár* megteremtése; évszázadok múltak el Mátyás halála óta, a világrend gyökeresen fölfordult, de Mátyás nagy alkotása maig is fennmaradt s a magyar huszár a magyar nemzetnek maig is egyik büszkeségét képezi.

A gyalog csapatoknak nagyobb mérvű alkalmazása, valamint a könnyű lovasság szervezése átalakító hatással volt magára a *harczra* is. A nyugoti népeknél s így a császári hadaknál is a hadsereg zömét képező nehéz lovasság, apródjaival, fegyvernökeivel és szolgálóival, nehézkes mozdulataival, még a lovag-korszak harczmódját követte. Mátyás e harczmódot nem fogadta el; gyalogságánál leginkább a hussita háborúban czélszerűnek bizonyult hadakozási módot alkalmazta, fűrgő huszárai számára pedig egész új harczászatot létesített; villámsebességgel közelítették meg azok az ellent, megbontották sorait, szétűzték, majd ép oly sebességgel ismét elűntek. A magyar huszárok tehát ama harczmódhoz tértek vissza, melyet eleink már a bevándorlás alkalmával követtek s melynek czélszerűségét a hasonló elvek szerint harczó török könnyű, irreguláris lovasság elégszer igazolta.

E két fő fegyvernemen kívül megtartotta Mátyás még a nehéz lovasságot is s mig a gyalogságnál három faj, a paizshordó, lándzsás

és lövész csapat alkalmaztatott, a lovasságnál is két faj, a könnyű és nehéz szerepelt. Végre különös gondot fordított Mátyás a *tüzérség* szervezésére, melyre a gyakori ostromoknál nagy szüksége volt s melynek jelentősége Mátyás seregében sokkal nagyobb volt, mint bárhol másutt; nemkülönben sikerrel alkalmazta a *szekérvá-
rakat* s a földhányásokból készített *mege erősített táborokat*, melyeknek hadműveleteiben mindenkor kiváló szerep jutott.

Különös figyelemre méltó, hogy gyalogságánál és tüzérségénél a fölfogadott idegen tiszteket ugyan megtartotta, de a megüresedő helyeket e szolgálatokra képzett *magyarokkal* tölté be; lovaságának tisztjei, valamint a főbb parancsnokok, majd kizárólag magyar vitézek voltak.

Hogy mily kitünőek voltak Mátyás király csapatai, alig bizonyítja valami jobban, mint azon körülmény, hogy halála után, midőn a sereg Ulászló gondatlansága folytán szétfoszlott, úgy a császár mint a többi nyugoti hatalmak, még nagyobb áldozatok árán is arra törekedtek, hogy Mátyás csapatai közül minél többet zsoldjukba fogadjanak; így terjedt el különösen a könnyű lovasság egész Európában s a huszárok még a mai napig is Európa minden seregében a lovaság javát képezik.

De ha Mátyás jeles volt a csapatok és fegyvernemek szervezésében, még jelesebb volt azok *alkalmazásában*; a csapatok uralkodása alatt *rendszeres gyakorlatokat* tartottak s a harc minden nemében, de kivált a *fegyvernemek kölcsönös támogatásában* alaposan kiképeztettek. Mátyás király e tekintetben korát messze túlszárnyalta s míg a császári sereg például még másfél századdal később is többnyire csak rögtönzött s ki nem próbált csapatokból alakult, Mátyás minden perczen kitünően kiképzett, harczkész sereggel rendelkezett; kétségkívül ennek volt tulajdonítható, hogy ellenségeit gyors támadó hadműveleteivel mindenkor meglephette s hogy harczedzett és jól begyakorolt serege, melyet azonkívül valódi harczias szellem emelt és lelkesített, még számra sokkal nagyobb ellenséges tömegek fölött is mindenkor diadalt aratott.

Nagy mértékben igazolja továbbá Mátyás hadvezéri hivatását, hogy hadseregét, mint győzelmeinek s így hatalma fenntartásának legbiztosabb eszközét, mindenkor a *legnagyobb gondban s figyelemben* részesítette. Csapatait ütközetekben könnyelműen soha

koczkára nem tette s ha katonáitól a harcban a legnagyobb vitézséget követelte, harczon kívül atyai gondoskodással volt irántok; kifogástalan élelmezésök, valamint zsoldjok pontos kiszolgáltatása fölött személyesen őrködött, szórakozásukra játékokat s mulatságokat rendeztetett s a vitéz magatartást, a hősi tetteket nem csak pénzbeli jutalmakkal díjazta, de ajándékokat — legtöbbször díszes fegyvereket — kitüntetések, sőt kiváló tettekért földbirtokokat is adományozott; e mellett a *személyes bátorságnak és vitézségnek* maga volt a legtündöklőbb mintaképe s a számos seb, melyet hősi küzdelmekben kapott, bizonyítja, hogy saját életét sem becsülte többre, mint bármely harczosáét.

Hogy különösen magyar vitézeit mily nagyra becsülte a király, mutatják 1489-ben a pápa követéhez intézett szavai: «Tíz Csehország nem ér föl — úgymond — ama nemes és vitéz magyar bajnokok értékével, kiket a csehországi hadjáratokban vesztettem el».

Mind e tulajdonságokat csak a nagy hadvezéreknél találjuk föl s mint azok, úgy ő is bálványa volt vitézeinek, kik életüket ügyéért mindenkor szívesen áldozák föl.

De mindezeknél fényesebben tanúskodnak Mátyás király hadvezéri képessége mellett *hadműveletei*, melyek a mai napig is a bámulatnak méltó tárgyai.

Mindenkor harczkész sereggel rendelkezvén, a külfölddel fölmerült nehézségeket mindig hajlandóbb volt a kard élével elintézni, mint hosszas diplomatai alkudozások eredményét bevárni; e tekintetben merő ellentéte volt III. Frigyesnek, kinek ereje ép az alkudozásokban, fondorlatokban s rendkívüli kitartásában rejtett. De ha Mátyás gyors volt is a háború megindításában, hadműveleteit mégis az óvatosság, a tényezők gondos egybevetésén alapuló számítás és ennek következményekép biztosság jellemzi.

A hadműveletek minden részletét személyesen intézte s innét van, hogy azok majd kivétel nélkül a jeles hadvezér mesteri kezére vallanak; az ellenség szándékairól, mozdulatairól folyton értesülést szerezve, majd nyugodtan, sőt látszólag tétlenül hever serege s idejét vigassággal tölti, majd hirtelen fölkerekedve, erőfeszítő menetekben indul a kitűzött helyre, az ellenséget váratlan megjelenésével meglepi s megsemmisíti; máskor ismét — mint az 1468-dik

évi hadjáratban — az ellenség szemei előtt veri föl táborát, melynek helyét gondosan megválasztva s erősítésekkel ellátva, azt bevehetetlenné teszi s itt várja be nyugodtan az alkalmas pillanatot, hogy a támadást megindítsa; ismét máskor az ellenséges haddal szinleg szembeáll, de midőn az támadni készül, hirtelen kitér, új állást vesz s így fárasztja, nyugtalanítja az ellenséget mindaddig, míg a mérkőzésre a pillanatot kedvezőnek véli.

Ily módon, bár vállalatai egészben véve mindenkor nagyok, merészek s mielőbbi határozott döntésre célzóak, a részletekben a hadművészet örök elveinek mesterileg felelnek meg; a király tekintete mindig az elérendő végcélra van irányítva, de éles szeme e mellett fölismeri a helyzet által nyújtott legkisebb előnyt is s annak kiaknázását soha el nem mulasztja; erejét majd tüntetőleg kifejti az ellenség előtt, hogy annak önbizalmát megingassa, majd gondosan elrejtí előle, hogy azután a kellő időben és helyen meglepően léphessen föl; mindenkor készen áll a harcra, de a küzdelmet csak akkor veszi föl, ha az számára előnyösnek mutatkozik s könnyelmű, kockázott vállalatokba soha se bocsátkozik.

A Mátyás király által alkalmazott ez elvek kétségtelenné teszik, hogy a nagy fejedelem a hadművészetet az ó-kori hadtörténelmi és didaktikai írók, a görög és római mesterek műveiből tanulmányozta; a hadművészet gyakorlati alkalmazásánál azonban a korában divó elveket és szokásokat, mindenek fölött pedig ellenségei viszonyait is gondosan számbavette s ezek alapján egy új, önálló s korát meglepő hadászatot és harczászatot alkotott, melynek sikereit nagyobb részben köszönhette.

Záradékul még csupán Mátyás király *hadrendjéről* kell megemlékeznünk, mely annyira eredeti s önálló, hogy megismertetése nélkül Mátyás hadvezéri jellemzése mindenesetre csonka s tökéletlen maradna.

Mint a hadműveletek vezetésében, úgy a hadrendnél sem követte Mátyás a korában divó elveket; a császári sereg harczfelállítására e korban ismét az ó-germán ékhez közeledett, a nélkül azonban, hogy a sereg az e fölállításához szükséges kellékekkel bírt volna; a magyarok harczalakzata ellenben Hunyady János alatt kezdetben inkább tömeges, később pedig a csekély mélységgel bíró vonalalakzat volt. Mindez alakzatok nem voltak alkalmasak

arra, hogy a törökök harcsmódjával szemben sikert eredményezzenek.

Mátyás ennél fogva önálló módon egy, a törökök hadrendjéhez sok tekintetben hasonló, de még tökéletesebb harcsmód felállítását alkalmazott, melynek részletei, amennyire az Bonfin és mások előadásából megállapítható, a következők:

A magyar könnyű lovasságból egy *előharczvonalt* alakított, mely egy hosszú, csekély mélységgel bíró vonal volt s melynek szárnyaihoz kisebb, könnyű lovasságból, néha azonban magyar nemesi zászlókból álló csapatok függesztettek; e rész menetek alatt az *elővéd* szolgálatot teljesítette, ütközeteknél pedig a *harcz bevezetésére* szolgált, még pedig a császáriakkal szemben az ék hegyét rohanta meg és azt már előre fölbomlasztani igyekezett, a törökökkel szemben pedig az előrevetett török irreguláris csapatokkal vette föl a küzdelmet s azokat visszavetvén, a szárnycsapatokkal az ellenséges hadrendet átkarolni, oldalban megtámadni igyekezett.

Az előharczvonalt után a főcsapat, a *derék had* következett, melynek zömét a királyi zsoldos gyalogság, a fekete sereg képezte; ez a sereg számerejéhez képest 2—3 harczvonaltba tagozódott s önálló csapatokból, zászlókból állott, melyekben kívül a nagy paizsokkal ellátott nehéz gyalogság és a lövészek állottak s a belül sorakozott könnyű lándzsásokat körülfojták; a harczvonaltak szárnyain állott végre a nehéz fegyverzetű lovasság; a zászlók között kisebb térközök, a harczvonaltak között egész 200 lépésig terjedő távközök voltak.

A támadásnál előbb az első harczvonalt indult neki; a nehéz lovasság és a paizshordók szilárd keretet képeztek, mely mögött a könnyű gyalogság előtöréseit intézte s mely mögé azután a térközökön át visszavonult. Ugyancsak ide vonult vissza az arcz előtt levő könnyű lovasság is, ha visszavetettet; majd a nehéz gyalogság és lovasság is részt vett a harcban, hogy a könnyű csapatok harcát támogassa. A nehéz lovasságnak azonban helyén, melyre a harc alatt jutott, a *legvégsőig* ki kellett tartania. Ily módon jutott azután harcba a második s esetleg a harmadik harczvonalt is.

A főcsapat mögött következett a *szekérvár* s végre e mögött a nehéz lovasságból álló *tartalék*, mely utóbbit Mátyás is, mint atyja Hunyady János, szívesen alkalmazta a harc eldöntésére; a szekérvár

visszavettetés esetén menedékhelyül szolgált; ha azonban — előkészített harcznál — erősített *tábor* is volt, úgy e szerep a táborra ment át, hol a szekerek is, gyakran mint az erősítés részei, elhelyeztettek.

Menetek alkalmával a szekerek mögött többnyire könnyű lovasságból álló utóvéd következett.

Az egész hadrend, az erő fokozatos fölhasználása és a különféle könnyű és nehéz fegyvernemek kölcsönös támogatásának eszméjén alapult s úgy a török mint a cseh hadakozási mód előnyeit egyesítvén, ily módon még az akkor legtökéletesebb török hadrendet is messze túlszárnyalta.

A *tüzérséget* Mátyás nyílt csatákban nem igen alkalmazta, de annál inkább a szekérvárban, a megerősített táborban, továbbá várak és erődök megtámadásánál, hol még a régi hadigépek, a balisták is alkalmazást nyertek.

A fentebbi rövid vázlatban felhozott adatok, melyek nem eszűpán hazai kútfőkön, hanem sok részben idegen hadtörténeti írók beigazolt vélekedésén is alapulnak, úgy hisszük elégségesek annak megismerésére, hogy Mátyás király nemcsak korának volt legjelesebb hadvezére s mint ilyen a hadművészet ez aránylag sötét korszakából mint tündöklő csillag ragyog felénk, de korát sok tekintetben messze megelőzte s számos oly hadművészeti elvet alkalmazott s intézményt létesített, melyek csak egy század múlva terjedtek általánosan el.

A magyar történelemnek tehát Mátyást nemcsak mint Magyarország nagy s dicső királyát, de mint a hadművészet mestereinek egyikét kell ünnepelnie, ki a világtörténelem legjelesebb hadvezérei között méltán helyet érdemel.

Vajha a Mátyás szülőházának készülő megjelölése által fölkellett érdeklődés ne hamvadna el s ékesítené mihamarabb Budapest díszes tereinek egyikét Hunyady János nagy fiának, Mátyás királynak szobra.

A nemzet e rég tervezett szobor fölállításával köteleiséget róna le s önmagát emelné. Hogy kívánhatjuk, hogy a világ nagyjainkat ismerje, tisztelje, mikor emléköket önmagunk is elhanyagoljuk?